

Monumentenzorg en Archeologie

Rijswijk

Gemeente Rijswijk

Bureau Monumentenzorg en Archeologie

nummer 3, december 2008

Veldwerk op de stadhuislocatie

Er is een nieuw bouwplan voor de stadhuislocatie aan de Generaal Spoorlaan. Het plan ligt in de voormalige tuin van Huys ter Nieuburch, het paleis dat stadhouder Frederik Hendrik in de zeventiende eeuw liet bouwen en dat eind achttiende eeuw is gesloopt. Omdat er bij de nieuwbouw ook een parkeergarage komt, was verkennend onderzoek nodig. Dat richtte zich op twee niveaus:

- de tuin van het paleis
- diepere lagen uit de Nieuwe Steentijd

Daarbij hebben gemeentearcheologen van Rijswijk allerlei interessante vondsten gedaan.

Resten uit de prehistorie, die erop wijzen dat er toen bewoning was. En resten van een bakstenen duiker of riool, vermoedelijk uit de eerste helft van de zeventiende eeuw. De duiker (of het riool) zal twee vijvers bij het paleis Huys ter Nieuburch met elkaar hebben verbonden.

Tussen de Nieuwe Steentijd (circa 5200-2000 voor Christus) en het paleis (zeventiende eeuw) is er in het gebied geen bewoning geweest; daar zijn althans geen tastbare aanwijzingen voor.

De beide periodes waren van elkaar gescheiden door metersdikke klei- en zandlagen. Daaronder, in de diepe veenlagen, zaten de prehistorische resten: aardewerk,

Wethouder J. Bolte (Cultuur) bezoekt de opgraving. Links: Oscar Holthausen, projectleider. De donkere laag onderaan is een veenlaag. In de onderzijde van deze laag troffen de archeologen aardewerkscherven en bot uit de prehistorie aan.

natuursteen (onder meer vuursteen), botmateriaal (slachtafval, visresten) en houtskool.

Conclusies durven de archeologen hieruit nog niet te trekken. Eerst moeten ze een enorme hoeveelheid grondmonsters zeven, drogen, uitzoeken, sorteren en verwerken. Het gaat namelijk om vaak zeer kleine resten, die – zeker in het veen – met het blote oog slecht zichtbaar zijn en pas bij nadere bestudering hun geheimen prijsgeven. Waarschijnlijk laten de voorlopige resultaten nog wel tot januari of februari op zich wachten.

Watertoren wordt woning

In oktober 2008 heeft de gemeente Rijswijk vergunning verleend om de watertoren aan het Jaagpad 148c te verbouwen tot woonhuis. De watertoren, die uit 1911 dateert, is een beschermd rijksmonument. Het oorspronkelijke plan was om de open constructie met glas dicht te zetten, maar dit wilde de gemeentelijke Welstands- en Monumentencommissie niet. De eigenaar heeft er nu voor gekozen alleen het onderste gedeelte tot woonhuis te verbouwen, waarvoor maar een beperkt aantal ingrepen nodig is. Wanneer de verbouwing van start gaat, is nog niet bekend. De watertoren staat al geruime tijd te koop.

Nieuwe Monumentenverordening

Het Bureau Monumentenzorg en Archeologie heeft in 2008 hard gewerkt om de verordeningen te actualiseren. Begin mei 2008 is de nieuwe Monumentenverordening Rijswijk 2008 in werking getreden, die de Verordening Gemeentelijke Monumenten 1989 vervangt. De nieuwe regeling maakt veel duidelijker dan de oude waaraan een vergunningsaanvraag getoetst wordt. Uitgangspunt waren twee notities van de Vereniging Dorp, Stad en Land: *Gebouwd verleden: doorgeven of opgeven*, en *Technische criteria planbeoordeling monumenten*. Beide notities vormen samen de nieuwe 'Beleidsregels Redelijke Eisen van monumentenzorg'.

Meer aandacht voor monumenten: informatieborden en een prijs

In de komende jaren krijgen de beschermde monumenten van Rijswijk een informatiebord. Dit is al eens eerder gebeurd, zoals bij de gereconstrueerde huisplattegronden uit de Romeinse Tijd aan de Tubasingel. De gemeente gaat dit nu systematisch aanpakken. Op Open Monumentendag, 8 september 2007, heeft wethouder Bolte (Cultuur) de eerste twee bordjes uitgereikt. Het eerste was bestemd voor het hoofdgebouw van de voormalige buitenplaats Ottoburch, het huidige Rijswijks Museum. Het hangt nu aan het hek.

De nieuwe monumentenborden worden bewonderd.

Uitreiking van de Monumentenprijs 2008 door wethouder J. Bolte aan architect Jos Props en de Stichtingen Eigenaren Centrum Oud-Rijswijk en Winkelcentrum Oud-Rijswijk.

Het tweede bordje ging naar de familie Olsthoorn, die ook de Monumentenprijs 2007 won. De familie is eigenaar van het boerderijcomplex Paulinaburch aan de Lange Kleiweg 98-100 en heeft dat een paar jaar geleden gerestaureerd. Volgens de Monumenten- en Welstandscommissie verdiende de familie Olsthoorn de prijs omdat de restauratie een voorbeeld voor anderen is en het college van B&W was het daarmee eens. De prijs bestond uit een informatiebord.

Een jaar later, tijdens de Open Monumentendag 2008, heeft wethouder Bolte vijf monumentenbordjes uitgereikt. Ze waren bestemd voor de Oude Kerk, de archeologische vindplaats Oude Broekmolen, het Tolhuis aan de Delftweg en de voormalige buitenplaats Haag- en Delfzicht. Het vijfde bord geeft informatie over het oude centrum van Rijswijk.

De Monumentenprijs 2008 is uitgereikt aan de Stichting Eigenaren Centrum Oud-Rijswijk, de Stichting Winkelcentrum Oud-Rijswijk en architect Jos Props. Zij hebben eraan bijgedragen dat gevels en winkelpuien in Oud-Rijswijk iets van hun vroegere vorm hebben teruggekregen. De prijs bestond uit een set gegraveerde glazen voor de bestuursleden van de stichtingen en een gekalligrafeerde oorkonde voor de architect.

Hét Ypenburgboek klaar

In 1996 werd op het terrein van het vroegere vliegveld Ypenburg een grafveld gevonden uit het midden van de Nieuwe Steentijd. Het lag in een duin dat van omstreeks 3800 tot 3400 vChr. bewoond is geweest. In 1998 begon het onderzoek. Nadat de opgraving in 2001 was beëindigd, hebben vele specialisten jarenlang gewerkt aan het officiële wetenschappelijke verslag. Dat ligt er nu. Het is verkrijgbaar in de boekhandel: H. Koot, L. Bruning en R.A. Houkes (red.), *Ypenburg-locatie 4. Een nederzetting met grafveld uit het Midden-Neolithicum in het West-Nederlandse kustgebied*. Leiden, 2008.

Na de presentatie van het boek werd in het Museon een permanente tentoonstelling geopend: 'De eerste kustbewoners. Ontdek het geheim onder een VINEX-wijk'. Daar zijn vondsten van Ypenburg en lichaamsreconstructies te zien.

Waardevolle bouwfragmenten gevonden

In het gebied Sion-'t Haantje komen woningen. Om daarvoor ruimte te scheppen heeft de gemeente de boerderij Ockenburger Tientweg 24c aangekocht, die inmiddels is gesloopt. De boerderij was naoorlogs maar bevatte wel een paar historische boerendeuren, afkomstig uit een andere boerderij aan de Sir Winston Churchillaan, die omstreeks 1960 is gesloopt. De deuren zijn behouden.

In de tuin naast de boerderij vonden medewerkers van Bureau Monumentenzorg en Archeologie diverse natuurstenen fragmenten van bouwbeeldhouwwerk. Zij vermoeden dat de fragmenten – of althans een deel daarvan – afkomstig zijn van de voormalige buitenplaats Ockenburgh. Een van de onderdelen is een ornament met daarop een leeuwenmasker; een ander is de bekroning van een hekpaal met een tekst in reliëf BVRCH – die zeker van Ockenburgh afkomstig is (zie foto).

Jubileum Archeologie

In 2008 bestaat het taakveld Archeologie vijftien jaar. Dit wilden we niet onopgemerkt voorbij laten gaan. Het jubileum bestond uit drie onderdelen:

- **Het boek Opgegraven!**

Dit boek beschrijft, voor een algemeen publiek, in vogelvlucht de geschiedenis van Rijswijk op basis van archeologisch onderzoek. Te koop bij de boekhandel. J.M. Koot, *Opgegraven! Archeologisch onderzoek in Rijswijk*, 2008. Het is een uitgave van de Stichting Rijswijkse Historische Projecten.

- **Een tentoonstelling in Museum Rijswijk**

Deze tentoonstelling (geopend door G. Koster, beleidsmedewerker van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten) toonde een selectie uit de leukste en de meest bijzondere vondsten in Rijswijk. Helaas trok de tentoonstelling ook

minder gewenste aandacht. Een vitrine werd opengebroken en een bronzen of geelkoperen kandelaar ontvreemd. Het was een kostbaar stuk uit 1500-1550, gevonden tijdens de opgraving op de locatie Kerklaanpandjes Van Koppen.

- **Landelijk congres De Reuvensdagen**

Dit is hét congres van de Nederlandse Archeologie, dat elk jaar georganiseerd wordt door de Stichting Erfgoed Nederland. De gemeente Rijswijk was gastheer en leverde een belangrijke bijdrage aan de organisatie. Ruim 800 deelnemers volgden twee dagen lang lezingen en dwaalden over de markt waar vele instellingen een stand hadden. Op congres presenteerde wethouder Van Putten het boek *Buitens binnen de bebouwing* over de Rijswijkse landgoederenzone.

Helaas is deze kandelaar niet meer te zien in het museum Rijswijk: gestolen tijdens de jubileumtentoonstelling.

foto: Dirk Visbach

MoMo, Wabo en bobo's

Minister Plasterk (OCW) wil de monumentenzorg moderniseren. Daartoe gaf hij op 19 december 2007 het startsein voor het project Modernisering van het Monumenten-stelsel (MoMo). Begin 2009 komt hij met een uitgewerkt voorstel.

Overvoorde

Het Project MoMo moet veel vragen beantwoorden. De belangrijkste zijn:

- Hoe moet het beschermingsbeleid voor objecten uit de periode 1940-1965 eruitzien?
- Moet de 50-jarengrens uit de Monumentenwet 1988 terug naar 30 of 25 jaar? Dit is voorgesteld, maar niemand weet nog wat de minister gaat beslissen.
- Als een instantie het onderhoud aan monumenten verwaarloost, moet die dan bestraft worden en zo ja, hoe?
- Is het acceptabel dat er een normale werkvoorraad aan monumenten in matige of slechte staat is (ca. 6000 objecten met een behoefte aan ca. 1,7 miljard euro)?
- Hoe lossen we de knelpunten bij kerken en boerderijen op?
- We hebben nu ca. 60.000 rijksmonumenten. Is dit teveel?
- Moeten we de zorg voor rijksmonumenten verder decentraliseren?
- Hoe kan de monumentenvergunningprocedure worden verkort en voor minder rompslomp zorgen?

De minister heeft het monumentenveld uitgenodigd mee te discussiëren en suggesties te doen. Een speciale projectgroep stuurt de discussie. Verder zijn er vijf werkgroepen ingesteld met als thema's: kwaliteitszorg, financiering, gebiedsgerichte aanpak, bestuurlijke verdeling en ruimtelijk instrumentarium. Halverwege 2008 hebben ze hun rapporten ingeleverd, te downloaden op de website www.minocw.nl.

Op de uitnodiging om mee te discussiëren is enthousiast gereageerd, met soms prikkelende stellingen. Zo meende de Erfgoedinspectie dat het Rijk de gemeenten in de laatste jaren wel erg vrij gelaten heeft en dat veel kleine en middelgrote gemeenten nóg meer verantwoordelijkheid voor hun monumenten niet kunnen dragen.

Een volgende verandering dient zich al aan: de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (Wabo), die ingaat op 1 januari 2010. Een van de vernieuwingen is dat de monumentenvergunning opgaat in een alomvattende omgevingsvergunning. Dat niet iedereen het daarmee eens is, blijkt wel uit het artikel 'De Wabo: een ramp voor de bescherming van gebouwde monumenten' van mr. Peters, dat in augustus 2007 verscheen in *De Gemeentestem*.

Kortom: zoveel deskundigen, zoveel zinnen. Er gaat een hoop veranderen, maar niemand weet nog precies hoe!

Nieuwe Subsidieverordening

Begin mei 2008 is de nieuwe Subsidieverordening Instandhouding gemeentelijke monumenten in werking getreden, die de Subsidieverordening Stadsvernieuwing 1995 vervangt. Nieuw is onder meer dat planvorming nu ook subsidiabel is en dat de subsidie vóór een restauratie of onderhoudsbeurt aangevraagd moet worden in plaats van achteraf. De nieuwe regeling is bovendien veel verfijnder dan de oude.

Groot onderhoud Rijswijkse Naald

Het Rijswijkse Bos moet opgeknapt. Begin 2008 is de Rijksgebouwendienst het rijksmonument Rijswijkse Naald gaan herstellen. De Naald is een obelisk, in 1793 opgericht door stadhouder Willem V als blijvende herinnering aan de Vrede van Rijswijk. Die vrede maakte in 1697 een einde aan de Negenjarige Oorlog tussen de Franse koning Lodewijk XIV en zeven staten, waaronder de Nederlandse republiek. De onderhandelingen vonden plaats in het paleis Huis ter Nieuburch in Rijswijk, waar ook de vrede getekend werd.

De Naald is opgetrokken uit afbraakmateriaal dat afkomstig is van het paleis. Omdat er schade was geconstateerd aan het bordes, de tekstplaat en het voegwerk van de Naald, is besloten groot onderhoud uit te voeren. Dit bestaat uit:

- schoonmaken van de Naald
- vervanging van het voegwerk, aanbrengen antigraffiti en impregneermiddelen
- injecteren en verlijmen van de plaat met inscripties
- (eventueel) opnieuw vergulden van de letters in de inscripties
- aanbrengen van nieuw impregneermiddel (bijenwas) op het bordes
- partieel herstellen van de fundering

Bij de vernieuwing wordt de oorspronkelijke detaillering aangehouden. Ook wordt de tekst over de historie van de Naald vernieuwd.

Gemeente wijst nieuwe monumenten aan

In het najaar van 2008 heeft de gemeente Rijswijk haar lijst van beschermde monumenten uitgebreid. De tuinderswoningen aan de Sir Winston Churchillaan 241-243 en de dubbele villa aan dezelfde laan op nr. 277-279 zijn inmiddels aangewezen als monument. De procedure loopt nog voor de Sionsbrug over de Spieringswetering, de Beetsschool aan de Beetslaan 97, de zestiende-eeuwse kelder onder Kerklaan 26-38, de zogenaamde pikeurstal (en latere school) aan de Tollensstraat 8a-10 en de waterput onder de Herenstraat. Waarschijnlijk start binnenkort een procedure voor nog twee gevallen.

Voor de Sionsbrug en de kelder onder Kerklaan 26-38 zijn bijzonder. De Sionsbrug omdat dit een van de weinige tastbare herinneringen aan de voormalige buitenplaats Sion is, en de kelder omdat het voor Rijswijk een bijzonder bouwwerk is. De kelder dateert uit het begin van de zeventiende eeuw. Nadat het bijbehorende huis gesloopt was, werden er nieuwe, kleinere woningen gebouwd. De kelder werd in twee delen gesplitst en bleef bij twee huizen (de 'pandjes van Koppen') nog lange tijd in gebruik. Hij heeft een kruisgewelf. Nadat de pandjes van Koppen gesloopt waren, is er nieuwbouw overheen gekomen, maar daaronder bleef de kelder gespaard.

De brug en hekpalen van Sion in de toestand van voor de Tweede Wereldoorlog, getekend door J. Verheul Dzn.

Colofon

Uitgave	Gemeente Rijswijk, Bureau Monumentenzorg en Archeologie
Teksten en redactie	J.M. Koot, J. van Voorst en B. van der Have
Eindredactie	Het Laatste Woord, Amerongen
Foto's	Gemeente Rijswijk, tenzij anders vermeld
Layout	Koring Grafische Vormgeving
Druk	Drukkerij Stimuka
Oplage	5.000
Datum	december 2008

Wilt u meer weten over monumentenzorg, het archeologisch onderzoek in Rijswijk of over vondstmeldingen, dan kunt u contact opnemen met:

Archeologie

Tel. (070) 326 1973
Fax (070) 326 1580
E-mail Archeologie@rijswijk.nl

Monumentenzorg

Tel. (070) 326 1153
Fax (070) 326 1580
E-mail jvvoorst@rijswijk.nl

Correspondentieadres

Gemeente Rijswijk
Afdeling Stad en Samenleving, Sectie ROVM
Bureau Monumentenzorg en Archeologie
Postbus 5305
2280 HH Rijswijk

Bezoekadres

Stadhuis Rijswijk
Bogaardplein 15
2284 DP Rijswijk